

ביקורת ספרים:

להכות שורש, מאת: הרב אברהם וסרמן ור' איתם הנקין

קוראי הבלוג יודעים מן הסתם שאני לרוב נהנה ממאמריו של ר' איתם הנקין. לכן שמחתי מאד כשהגיע לידי ספרו החדש (כ200 עמודים, כריכה רכה) שכתב יחד עם הרב אברהם וסרמן. הספר עוסק ביחסי הרב קוק והקרן הקיימת לישראל. מחברי הספר קיבצו את כל החומר הכתוב שיצא מפרי עטו של הרב קוק ושעוסק בקרן הקיימת לישראל. את החומר הזה, המכיל גם מכתבים נדירים יחסית, הם ערכו וסידרו על פי נושאים. כך הם מגישים לפני הקורא מסמך היסטורי המתעד על פי נושאים את הקשרים שהיו בין הרב לבין ראשי הקרן הקיימת לישראל.

בין הנושאים שנסקרים הם: קריאותיו של הרב קוק לתרום לקרן הקיימת לישראל, היחס לתרומות לקופה הכחולה לעומת קופת רבי מאיר בעל הנס, מאבקו של הרב קוק לשמירת הצביון הדתי בפרהסיא על אדמות קק"ל, ושתדלנות הרב קוק בנוגע לקניית קרקע ברחובות ולמען בניית בית הכנסת הגדול בתל אביב.

כפי שצינתי [בפוסט קודם](#), החומר הכתוב של הרב בכל הנושאים הללו איננו חומר הגותי אלא אגרות וכרוזים מעשיים. מעבר לערך ההיסטורי שיש באיסוף החומר, בסידורו ובהתאמת כל אגרת לסיפור המעשה שהיה מאחוריו, הספר מצליח להציג מעין מבט על נושא שנדמה לי שלא מתעסקים בו הרבה: הרבנות של הרב קוק. קרי, איזה סוג רב ראשי הוא היה.

בפן ההיסטורי הספר מציג בפני הקוראים מציאות שאינה ידועה, מציאות שבה לרב הראשי יש מעמד והוא איננו רק פקיד המספק שירותי דת. זאת, בנוסף למציאות נוספת שאינה מוכרת ובה הפרהסיא בארץ ישראל שומר על מורשתו הדתית. אני עדיין מתקשה להאמין שבשנות העשרים של המאה הקודמת חילולי שבת ואכילת לא-כשר היו דברים נדירים. אך מהעולה מספר זה, אכן כך היו פני הדברים.

במהלך קריאת הספר נדהמתי לגלות את עמדותיו של הרב קוק בסוגיות השונות. אם אהיה כנה עם עצמי, אני חושב שכמעט בכל הסוגיות אינני מצליח להסכים עם מהלכיו (לא שהוא צריך את הסכמתי, כמוכן). אפרט קצת.

בנושא התמיכה ביישוב החדש שבא על חשבון היישוב הישן, סבר הרב שיש להמשיך לתמוך ביישוב הישן ויחד עם זאת לתמוך ביישוב החדש. ככלות הרבה שנים: האם עמדה זו הצדיקה את עצמה? מה נהיה מהיישוב הישן, לעומת הצלחותיה של היישוב החדש? אפילו החברה החרדית הגדולה בארץ קבלה וצמחה הודות הרבה יותר הודות ליישוב החדש, מאשר מהיישוב הישן.

הרב קוק לא הסכים לתמוך בקרן היסוד עד שזו לא תביע עמדה גלויה כנגד חילול שבת וכד'. האם הרב קוק היה תומך היום בממשלת ישראל, שגם מממנת חילולי שבת? בחכמה שלאחר מעשה כולנו יודעים שכל יהודי שמוסדות היישוב החדש הצליחו להעלות ארצה מארצות אירופה ניצול ממות כמעט ודאי בשואה. האם היום איננו יכולים לומר בפה מלא שקרן היסוד מלאה תפקיד חשוב ואולי קריטי בביסוס היישוב בארץ?

הרב קוק דרש מהקרן הקיימת לישראל שימנעו חילולי שבת ביישובים היושבים על אדמות הקרן. זו דרישה שהיום לא עוברת בשום אופן. הקיצוניות של הנושא הזה היתה הדרישה של הרב קוק שקק"ל תפטר עובדים המשתתפים במשחקי כדורגל.

לאורך הספר ישנם מספר פעמים שהיישובים שהוּאשמו ע"י הרב בחילול שבת משיבים כי השמועה שהגיעה אל הרב בטעות יסודה. קשה לומר היום האם טענתם היתה נכונה, או שמא אמרו זאת רק כדי להדוף את הביקורת. אך אם הטענה היא אכן נכונה, כמה מביך זה, שהרב הראשי מרעיש עולמות וכותב בחריפות כה רבה בגלל שמועה לא נכונה.

ברי לי שהמציאות שאני מכיר היום שונה לחלוטין מהמציאות שהרב הכיר. היום מרוב חילולי השבת בארץ, אם מאן דהוא יצליח למנוע חילול שבת מיישוב אחד, זה כלל לא יורגש. הרב התמודד עם התופעות הראשוניות בהם התגלו התופעות הללו, ואם הוא היה מצליח למנוע אותם אולי זה לא היה מתפשט. עצוב לומר שברוב הנושאים עליהם נאבק הרב קוק במהלך הספר הוא לא רשם הצלחה, וגם במקומות בהם רשם הצלחה נקודתית, הצלחה זו לא החזיקה מעמד לאורך זמן.

לאורך הספר המחברים כלל אינם מתייחסים לשאלת ההצדקה בפעולות הרב. עם זאת, הם כן מנסים לתאר מול מה ניצב הרב, בכל הקשור למצב בארץ בימים ההם ולפוליטיקה של ראשי היישוב. רק בעמודים האחרונים של הספר יש מאמר קצר, שאם אני מזהה נכון הוא מפרי עטו של הרב וסרמן, המנסה לתת הסתכלות אקטואלית לפועלו של הרב המתואר בספר (הסתכלות שונה לחלוטין מהדברים שרשמתי לעיל).

למי מיועד הספר, לדעתי? בראש ובראשונה למעריצי הרב קוק. אלו שמתרגשים מכל תמונה של הרב וחושבים שגם בכרוז הקורא לתרומה לקק"ל שעליו חתום הרב יש קדושה - אתם בודאי תהנו מהספר. אם אינכם מאלו, אם אתם רוצים ללמוד קצת יותר על איך נראה היישוב בעשורים הראשונים של המאה הקודמת (אגב, אלא אם כן פספסתי פה ושם, לכל אורך הספר מוזכרים אך ורק תאריכים עבריים), אתם עשויים להחכים מהספר הזה.

אסיים בדברי ברכה לר' איתם הנקין שיזכה להמשיך להפיץ את מעיינותיו חוצה ולראות ברכה במעשי ידיו.

ב -יום חמישי, נובמבר 29, 2012

[שלח באימייל!BlogThis! שתף אל פייסבוקשתף ל-Pinterest-](#)

תוויות: [ביקורת](#), [ביקורת ספרים](#), [היסטוריה](#), [הרב אברהם וסרמן](#), [הרב קוק](#), [ספר](#), [ר' איתם הנקין](#)

8תגובות:

תתן אמת אמר/ה...

יש הרבה נקודות שלא הסכמתי איתך בפוסט קצר זה, אך אשמח אם תוכל קודם לתמצת בקצרה את המאמר האחרון שהזכרת - מה הן הנקודות העיקריות עליהם מבססים הכותבים את טענתם?

[30 בנובמבר 2012 בשעה 0:54](#)

[RavTzair](#) אמר/ה...

במאמר שהזכרתי בסוף המחבר טוען שהרב קוק ניסה לקדם את היישוב החדש שלא על חשבון היישוב הישן, ושבדרך זו יושג איזה שהוא אחדות בקרב כלל ישראל. לאחר מכן המחבר מראה כי דאגתו של הרב קוק לשמירת ההלכה בהתיישבות, היתה מפאת דאגתו לכלל ישראל, ואי אפשר להשוותה למחאות השבת של החרדים שהינם רק על חילולי שבת שבשכנות לריכוזים חרדיים. במובן הזה אין היום ממשיך לדרכו של הרב קוק. בסוף המאמר הוא מדבר על חקיקה דתית - כלי שהרב קוק בודאי תמך בו בשעתו. המחבר מבחין בין חקיקה דתית שכופה צביון דתי על הפרהסיא הישראלית, לבין כפייה על האדם כיצד לנהוג בביתו הפרטי (שבה לא תמך הרב קוק, לדבריו, ושלה התנגד הרצי"ה). עכשיו אתה מוזמן לחלוק עלי.

[30 בנובמבר 2012 בשעה 8:16](#)

רוני אמר/ה...

שלום רב צעיר

אתה קצת שופט אותו רטרופקטיבית, וזו לא חכמה.
אני לא בטוחה שיש עניין לדבר על הצדקה לפעולות הרב. אולי יש, אולי זה חשוב לניתוחים ולהבנות שלנו, אבל עמדו בפניו נתונים אחרים אז אני לא יודעת אם אפשר לשפוט.

תודה, מעניין פה.

[30 בנובמבר 2012 בשעה 9:33](#)

RavTzair אמר/ה...

רוני,
כתבתי שזו חכמה שלאחר מעשה, שהיא כידוע חכמה קטנה מאד. ובפוסט הקודם כתבתי שאינני יודע כיצד אפשר להסיק מהדברים שעשה אז למה שהוא היה עושה היום.

תודה

[30 בנובמבר 2012 בשעה 12:22](#)

טוביה שלמה בר אילן אמר/ה...

אני חושב שיש שני לקחים מפעילות הרב קוק זצ"ל, כפי שמתוארת בספר.

א. עצם קיומו של מאבק ציבורי. יש הרבה שמדגישים את 'אחדות ישראל' במשנת הרב, ונרתעים מכל מאבק ציבורי אם הוא נהיה מעט חריף לטעמם ומיד מצטטים את מאמר הרב על 'שמות הבעלים' ועוד. אם הרב זצ"ל לא נרתע מלכנות יישובים בארץ בשם 'עיר הנידחת' אז זה אומר משהו על הגבולות ועל החריפות (שאגב, קיימת בעוד מקומות במשנת הרב, כמו כינוי 'ערב רב' לקבוצת קומוניסטים מרחובות ועוד).

ב. עומק המעורבות בנושאים דתיים במרחב הציבורי. זה נכון שכיום אופי וסגנון הפעילות הוא אחר, וכך צריך להיות, אבל אני חושב שרבנים רבים אף שהם רואים עצמם הולכים בדרכו של הרב קוק, נמנעים לחלוטין ממעורבות זו.

אני אסייג את שתי הנקודות הנ"ל. הרב קוק זצ"ל בגדלותו יכל לשלב פנים הפוכות ומגוונות, שילוב, שמטבע הדברים, מאד קשה ליישום אצל ממשיכי דרכו. יחד עם זה, אני חושב שעל כולם להכיר בכך, ולהתייחס ביתר כבוד לאלו שנוהגים אחרת מהם, מתוך הבנה שאלו וגם אלו יכולים לומר בלב שלם שהם הולכים בדרכו של הרב.

[1 בדצמבר 2012 בשעה 23:11](#)

RavTzair אמר/ה...

ר' טוביה,

אני מבקש להוסיף על דבריך, שזה לא מספיק שיש את היכולת לשלב פנים הפוכות, צריך שהציבור יעריך את פנים מסוימות גם אם הוא נעלב מהפנים האחרות. בזמנו, כשברק נטל משיבת הר-ברכה את ההכרה על ההסדר, כתבתי שהשמאל הדתי צריך להזדעק משום שהרב מלמד הוא מרבני גב ההר שדוגל בהרבה תחומים שהם נר לרגליהם של השמאל הדתי. לצערי, נוכחנו לדעת אז (וזה לא השתנה מאז) שהציבור כיום מרגיש חובה לקטלג כל אחד לשחור או לבן, ולא מסוגלים לצערנו להכיל גוון של דעות אצל אותו אדם.

[בדצמבר 2012 בשעה 7:39](#)

[שאל בר אילן \(רב ועו"ד\) אמר/ה...](#)

בהמשך לדברי אחי, הרב טוביה שלמה שליט"א, אני מבקש לציין שכנראה, כך טבעה של גדלות: תלמידי המגיד ממעזעריטש היו חלוקים ביותר בדרכי עבודת ה' וכל אחד ספג את דרכו הייחודית מהרב המשותף. ללמדנו, שהגדולים יכולים להכיל פנים מנוגדות באותה עת, ותלמידיהם, גם אם הם גדולים בעצמם, לא תמיד מסוגלים לרשת את כל המורכבות של הרב, וכל אחד דבק במה שקרוב אליו. גם תלמידיו הישירים של הרב קוק לא בהכרח ספגו את כל המורכבות שהיתה בו. מה יותר פשוט משאלת גיוס בחורי ישיבות במלחמת העצמאות, ובכל זאת, נחלקו בדבר הרב חרלפ והרב צבי יהודה.

[9 בדצמבר 2012 בשעה 7:47](#)

[שאל בר אילן \(רב ועו"ד\) אמר/ה...](#)

שכחתי לציין, שגם בין תלמידיו של הרב יוסף דוב סולוביצקי זצ"ל מבוסטון יש הבדלים ניכרים, ולי נראה, שזו כנראה תוצאה בלתי נמנעת של התופעה שציינתי.

אם נחזור לדיון שהתנהל, מה הרב קוק היה אומר, לו היה ביננו, ביחס לאינטרנט או לכל דבר אחר, המסקנה, כנראה היא שהיחיד שיכול ורשאי לדבר בשם הרב קוק, זה הרב קוק עצמו. כבר בחייו עימנו הוא היה פלאי, אז מי יכול לקום היום ולנסות להיכנס לנעליו?